

Fra Tyskland.
Et Par Rejseoptegnelser.
Af Aleksis Petersen.

II.

Berlins Udvikling. «Sittenlosigkeit». Indvaanertal. Millionby.
 Færdslen. Museumsudvikling. Reichspostmuseum. Industrimuseum.
 Dr. J. Lessing om den tyske Kunstindustris Renaissance. Prof. Reuleaux. Patentlov.

Berlinerne ere stolte over deres By, omend Stoltheden nu og da skjuler sig bag en noget forceret Selvkritik. Men inden man af den Grund bryder Staven over dem, burde man betænke, om Stoltheden dog ikke har en vis naturlig Grund, og om den ikke, sammenlignet med den, man finder hos Andre, navnlig hos Pariserne, er temmelig spagfærdig.

Ingen By, har jeg hørt dem sige, bærer i samme Grad som deres Præget af at være «Weltstadt». Heri har de ikke Ret: London bærer det i langt højere Grad; Paris bærer det ogsaa i højere Grad, og det Samme gjælder maaske om endnu flere Byer. Men i én Ting har de Ret: det Opsving, Berlin har taget i det sidste Decennium, og da navnlig efter den tysk-franske Krig, er uhyre og vistnok enestaaende i Evropa.

«Endnu i Begyndelsen af forrige Aarhundrede», læser jeg i en netop nu udkommen Brochure, der synes at have sat sig til Hovedopgave at lovprise Berlin og Berlineren, «endnu i Begyndelsen af forrige Aarhundrede var Berlin kun en kurfyrstelig brandenburgsk Residensstad med 28,000 Ind-

vaanere, — nu er den en Millionby og Sædet for en tysk Kejser!» Og Berlinereren tilføjer, at en saa rask Udvikling har man aldrig før set og vil aldrig komme til at se igjen, — en Tilføjelse, som det dog vilde være forsigtigst ikke at gjøre. Men ubestrideligt er det, at Opsvinget i det sidste Decennium har været svimlende, og hvis det havde gjort Berlinererne lidt ør i Hovedet, saa vilde det vel være forstaaeligt og til en vis Grad undskyldeligt. Men har det haft denne Virkning?

Man taler saa meget om Tyskernes Selvtilfredshed og Selvros, deres idelige Pukken paa det «sædeligt Germanske», deres modbydeligt overdrevne Lovprisen af den tyske Kultur o. s. v. Og det lader sig visselig ikke benægte, at Tysklands store Sejrvindinger have bidraget til at spænde den nationale Selvfølelse til et Overmaal, og at netop de Fejl, som Tyskerne saa stærkt bebrejdede de forhadte Franskmænd, i de senere Aar have udviklet sig stærkt hos dem selv. Men for det Første bør man mærke sig, at den tyske Selvros dog altid har et bedre Fundament end den franske: den germanske Kultur er dog altid solid og er i bestandig Fremgang, medens den romanske er noget problematisk og er i en sørgelig Dekadence. Og for det Andet: Selvkritiken er i Tyskland dog endnu ikke druknet i den almindelige Sejrsrus. Trods den demoraliserende Virkning, de store Sejre nødvendigvis have øvet, har Tyskernes Overvurdering af sig selv og Undervurdering af Andre dog endnu holdt sig indenfor visse rimelige Grænser. Man sammenligne Paris's Selvforgudereri med Berlins! Hist er man slagen med en Blindhed, som ikke engang Krigen har helbredet, og som sandsynligvis Intet vil helbrede; — her har man dog sine lyse Øjeblikke. Og det tør antages, at Tyskerne, selv trods for megen Medgang, dog altid ville bevare nogen Selvkritik. Men de romanske Nationer, der netop i en særlig Grad trænge til Paavirkning af fremmede Ideer, holde sig halsstarrigt borte herfra, og Ukjendskabet til Andre fører til fejl-agtig Selvbedømmelse. Blandt Romanerne har Nationalhovmodet slaaet saa dybe Rødder, at det neppe kan trækkes op;

at det vil gro saa fast blandt Germanerne, er der dog ikke Udsigt til.

For et Par Aar siden udgav Léouzon le Duc sit bekjendte Skrift «Les odeurs de Berlin», et Skrift, der forøvrigt har adskillige Sidestykker. De voldsomme Angreb paa Tyskerne, der her indeholdtes, vare en sand Lækkerbidsken, — og ikke blot for Franskmænd. De blev da ogsaa tilbørligt exploiterede, — og ikke blot af den franske Presse. Den franske Forfatter var, og med god Grund, indigneret over de Ærefornærmelser, hans Landsmænd maatte døje fra en Nation, der selv ikke var ren, og altsaa ikke burde kaste Sten paa Andre. Han vilde nu hævne sig; — det var forstaaeligt, men vist neppe ædelmodigt eller videre nyttigt. Vidt og bredt udbredte han sig om Tyskernes Lastefuldhed; men han var dog ærlig nok til udtrykkeligt at fremhæve én Dyd hos dem: en stærkt udviklet Selvkritik. I fremmede Blade fandt denne Egenskab ingen hædrende Omtale, hvorimod Raabene mod den tyske, navnlig berlinske «Sittenlosigkeit» — det var aldeles overvejende den, der var Gjenstand for hans Omtale, — fandt beredvillig Optagelse. Og siden da kan man høre Enhver, der har været i Berlin, og Mange, som ikke have været der, jamre sig over Berlin som over Nutidens Sodoma. Paa dette Navn har Berlin dog endnu ikke første Adkomst, uagtet selvfølgelig Ingen kan benægte, at «die öffentliche Sittenlosigkeit» griber om sig med en uhyggelig Hurtighed. Men hvad venter man egentlig at udrette ved bestandigt at omtale denne? I Løbet af nogle faa Aar er Berlin voxet op fra en halv til en hel Million; denne raske Fremvæxt, der ikke har noget Sidestykke i Evropa, har bragt store Goder med sig: det intellektuelle Liv rører sig stærkt og stedse stærkere, og alle en «Grossstadt»'s gode Egenskaber indfinde sig hurtigt i Berlin. Uundgaaeligen følge de slette Egenskaber med. Vil man opnaa Storbyens Goder, maa man give den uundgaaelige Betaling herfor. At fremhæve, at ogsaa Berlin har givet denne Betaling, synes temmeligt overflødig. Har man fremhævet, at Berlin nu er rykket op blandt Millionbyerne, saa har man ogsaa dermed givet et Bidrag til Bedømmelsen af Sædernes Fordærvelse. I Stedet for

at yde sin Skjærv til de tidsspildende Deklamationer over den berlinske «Sittenlosigkeit», gjør man bedre i at fæste sin Opmærksomhed paa det, der virkelig er karakteristisk for den os nærmest liggende Millionby.

Først da et Ord om Indvaanertallet. — Ifølge den sidste Folketælling, Folketællingen af 1875, havde Berlin da endnu ikke naaet Millionen; det havde kun 968,634 Indv. Men nu er det store Maal naaet og overskredet. Julius Faucher, der har skrevet en Bog om «de fire europæiske Millionbyer», mener, at «den Dag, da en By opdager, at den huser over en Million, har en saa stor Betydning ikke blot for selve Byen, men for Kulturhistorien overhovedet, at den egenlig burde fejres som en Festdag. Der burde foranstaltes en Millionfest. En Million paa et og samme Sted levende Mennesker betyder uendelig meget mere for Kulturen end ti Tusinde Døde paa et andet Sted.» Denne Millionfest burde da for Berlins Vedkommende have været fejret i Ugen 21—28 April d. A.; thi i denne Uge overskredes Millionen, — saafremt den ikke allerede tidligere var bleven overskreden, hvad ikke er urimeligt. 18 Aar før udgjorde Befolkningen ikke engang en halv Million! Denne Fremgang er, navnlig for de senere Aars Vedkommende, saa rask, at ingen anden europæisk Stad kan opvise noget Tilsvarende. Selv London bliver betydeligt tilbage. Og i sin Begejstring herover giver Berlinereren sig til at udregne, at i Aaret 1900, om kun lidt over 20 Aar, vil Berlin være godt paa Vejen henad — de tre Millioner! Det er noget Andet end det Berlin, der for noget over to hundrede Aar siden, efter Trediveaarskrigen, kun havde 6000 Indvaanere.

Hvordan vilde det gaa, naar hele Preussen eller vel endog hele det tyske Rige skulde holde Skridt med en saadan Opvæxt? Men herom kan der selvfølgelig ikke være Tale. Mellem de to Folketællinger 1871 og 1875 er Berlins Indvaanertal steget med 17 pCt.; men Preussens Indbyggertal steg kun med 4,30 pCt. (o: til 25,7 Mill.), og hele det tyske Riges endog kun med 4,19 pCt. (o: fra 41,06 Mill. i 1871, til 42,72 Mill. i 1875). Befolkningstilvæxten skyldes for hele Rigets Vedkommende kun Fødslernes Overskud over Dødsfaldene, ikke

Indvandring, der tværtimod har været betydeligt mindre (over 300,000) end Udvandringen; men indenfor Rigets Grænser har der været en stærk Tilstrømning til de større Byer paa Landets og de mindste Byers Bekostning. I de fire Aar mellem 1871 og 1875 har, som sagt, hele Riget haft en Befolkningstilvæxt af 4,19 pCt.; men i Landsbyerne udgjorde Tilvæksten ikke engang én Procent, nemlig kun 0,79; i Flækkerne (ø: Byer med mellem 2000 og 5000 Indv.) hævede den sig kun lidt over Gjennemsnittet, nemlig til $5\frac{1}{2}$ pCt., og en stor Mængde baade af dem og af Landsbyerne ere gaaede stærkt tilbage i Indvaanertal. Komme vi derimod til de 593 «Smaabyer» (ø: Byer med fra 5—20,000 Indv.), se vi, at kun 53 ere gaaede tilbage, og gjennemsnitligt ere disse Byers Indvaanertal taget til med 10,7 pCt. Af de 88 «Mellembyer» (ø: med fra 20 til 100,000 Indv.) have kun 2 (Metz og Glauchau i Sachsen) tabt i Indvaanertal; for de øvrige er Fremgangen saa stærk, at Gjennemsnitstilvæksten bliver 12,4 pCt. Endelig er der de 12 «Storbyer», ø: Byer med over 100,000 Indv.; af dem har ikke en eneste tabt, og Gjennemsnitstilvæksten er her 14,8 pCt., — for Millioſbyens Vedkommende endog over 17 pCt. Man ser heraf, hvorledes Befolkningen stedse mere koncentrerer sig: jo større en By er, desto stærkere voxer den, og Følgen bliver da, at de svagere befolkede Steder — relativt taget, og tildels endog absolut taget — blive stedse svagere. Landet, Landsbyerne og de mindre Provinsbyer affolkes. Endnu (ø: efter Folketællingen af 1875) bor der i «Storbyerne» kun lidt over 6 pCt., i «Mellembyerne» mellem 8 og 9 pCt., i «Smaabyerne» 12 pCt. og i «Landsbyerne» over 60 pCt.; endnu kjender det tyske Rige ikke en saadan Fordeling mellem Land og By som den engelske; endnu mangle de tyske Storbyer meget i at kunne tage det op med deres engelske Forbilleder; — men Bestræbelserne gaa dog ogsaa i Tyskland i Retning af at trække Befolkningen fra Landet ind i de store og navnlig de største Byer. Denne Udvikling har jo sine Fordele og sine Mangler: Fordelene ved Koncentreringen ere let iøjnefaldende; men den har visselig ogsaa betænkelige Mangler, og der er endog dem, der mene, at Manglerne opveje Fordelene.

Det mener imidlertid ikke Berlinerne. De ere glade over Tilstrømningen til deres By. De betvivle ikke, at de fremadskridende Germaners Hovedstad snart har overfløjet de tilbage-gaaende Gallers, og de Dristigere blandt dem skue vel endog den Tid imøde, da selve London maa vige for den ny Verdensstad, den nys fødte Millionby.

Disse Forhaabninger være mere eller mindre vel grundede, — sikkert er det, at Berlins Udvikling i det sidste Tiaar eller Femaar har været overraskende. Selv fra det mest overfladiske Besøg i Berlin hjembringer man Indtrykket af en Fremgang uden Lige. De nysanførte Tal, der udtrykke Befolkningens Tilvæxt, findes rigtignok ikke malede paa Gadehjørnerne; men selv den flygtigste Turist vil dog ved at gennemstrefje Byen, dens Museer o. s. v. modtage et Indtryk, der ikke staa i Strid med det Faktum, at Berlin i en halv Menneskealder fordobler sin Befolkning. Hvad der først slaar ham, er vel Færdslen paa Gaderne. Denne mangler endnu særdeles meget i at kunne maale sig med Færdslen i London; men naar man sammenligner ikke Berlin med London, men Berlin 1877 med Berlin 1867, — vil man i denne Henseende bemærke en Hurtighed i Udviklingen, som London ikke kan opvise Magen til. Og forsaavidt angaar visse ejendommelige Former af Færdslen, for Exempel Sporvognsfærdslen, staa Berlin endog over baade London og Paris. Paa visse Punkter i den ydre Del af Staden, navnlig ved «Hallesches Thor», er der en saadan Sporvogns- og Omnibustrafik, et saadant Virvar af hinanden krydsende Linjer, at Tanken om de Belæneligheder, vi i Kjøbenhavn oftere have haft ved Anlæg af forskellige Sporveje, her ikke vil undlade at fremkalde et Smil. Men endnu er Berlinerne ikke tilfredse: de berlinske Sporveje ligge navnlig i Byens ydre Dele, og man forlanger nu — og med god Grund — at de føres ind i Byens Centrum, og at der i hver blot nogenlunde bred Gade bliver anlagt Sporvej. Hertil vil det ogsaa komme. De berlinske kommunale Avtoriteter have, ligesom de kjøbenhavnske, vist en for stor Ængstelighed ligeoverfor Sporveje; man har oprindeligt forbudt Anlægget af Dobbeltspor og kun tilladt Enkeltspor, forsynede med Afvige-

spor; men efterhaanden er man gaaet videre og videre i sine Indrømmelser med Hensyn til Anlæg af Dobbeltspor og af Spor i befærdede Gader, — efterhaanden som Færdslen er stegen, d. v. s. efterhaanden som Pladsen er bleven mindre. At forbyde Anlægget af Dobbeltspor, naar Pladsen hertil er god, og at tillade det, naar Pladsen er blevet indskrænket, — det er Bureaokratiets praktiske Sans, — en praktisk Sans, der saa ganske minder om de kjøbenhavnske Avtoriteters!

Det er et «Allgemeine Berliner Tramway-Gesellschaft», der navnlig i de senere Aar har forsynet Berlin med Sporveje. Dette Selskab har hos Avtoriteterne mødt en langt større Imødekommen end de tidligere; men ogsaa det har maattet kæmpe med stor Modstand, saaledes mod det besynderlige Forbud mod Anlæg af Sporvej i «Unter den Linden», — netop den bredeste af alle Berlins Gader! — I de indre Dele af Byen, hvor Sporvognene endnu kun ufuldstændigt ere trængte ind, maa man hjælpe sig med Omnibusser og Drosker. Af disse sidste skal der findes ikke mindre end c. 7000. Julius Faucher, der har gjort Berlins Befordringsvæsen til Gjenstand for en noget streng Kritik, fremhæver ved Omtalen heraf, at i Petersborg og Moskov, hvor der forholdsvis findes flere Drosker end i andre Byer, og hvor man kjører meget billigt, gives der ingen Drosketaxi. Ret har han i, at Spørgsmaalet om Gjennemførelsen af Frikonkurrenceprincippet ogsaa paa Droskevæsenets Omraade kunde fortjene at tages i Betragtning; — men de nu dominerende Anskuelser gjøre det nok ikke hensigtssvarende for Tiden at røre herved.

Næstefter Livet i Gaderne plejer Turisten at fæste sin Opmærksomhed paa Museerne. Ogsaa her vil det samme Fænomen iagttages: man kan i andre Byer finde Samlinger, der ere mere udsøgte og mere værdifulde end de berlinske; men man kan neppe i andre Byer finde en saa energisk Museumsudvikling som den Berlin efter den fransk-tyske Krigs Afslutning har at opvise. Det Opsving, der er karakteriserende for de berlinske Forhold i Almindelighed, har ikke mindst grebet Museerne, — og dette maa vi dog vel, i hvad Retning vore Sympathier end forøvrigt maatte gaa, yde noget

Bifald. De største og mest besøgte Museer skulle, som ikke værende af væsentlig nationaløkonomisk Interesse, her ikke nævnes; derimod maa jeg henlede i alt Fald vedkommende Fagmænds Opmærksomhed paa det mindste, det mindst besøgte og mindst kjendte, det yngste af alle de berlinske Museer, Reichspostmuseum. Museet, der findes indstalleret i Generalpostamt'ets store Bygning i Leipzigerstrasse, er bestemt til at indeholde Kortsamlinger, Samlinger af Modeller og Tegninger af alt Postmateriel, Samlinger af alle postale Værdipapirer, Frimærker, Brevkort, Postanvisninger m. m. M., overhovedet en saa vidt muligt fuldstændig Oversigt over alt Transport- og Postvæsenet Vedrørende. Endnu er Museet, paa Grund af sin Ungdom, yderst beskedent; men Ideen er bifaldsværdig og staar i god Samklang med den Udvikling, det tyske Postvæsen under Generalpostdirektør Stephans Ledelse fremviser. — Et andet Museum, — ligeledes et af de yngre og kun sparsomt, allfor sparsomt besøgt, — som jeg ønsker at henlede Læsernes Opmærksomhed paa, er det tyske Industrimuseum, Deutsches Gewerbemuseum. Det indeholder en Samling af kunstindustrielle Gjenstande fra forskellige Steder og forskellige Tider, der i og for sig er betydelig og interessant, om den end endnu staar tilbage for flere lignende Samlinger i andre Byer. Men naar jeg har tilladt mig specielt at fremdrage dette Museum, er det dog ikke saa meget paa Grund af selve Samlingens indre Værd som paa Grund af dens Historie; thi denne vidner om Bestræbelser, der, naar de fortsættes, som de ere begyndte, ville føre henimod det Resultat, som Prof. Reuleaux ønskede at fremkalde ved sin skaanselsløse Kritik af den tyske Industri. For kun en halv Snes Aar siden — altsaa paa en Tid, da Industrimuseerne i London og Paris og maaske flere Byer allerede havde et langt og indholdsrigt Liv at se tilbage paa — eksisterede det tyske Industrimuseum endnu ikke eller var i alt Fald kun lige i sin Vorden. Men efter den Tid, og navnlig i de allersidste Aar, er der arbejdet saa stærkt, at Museet nu har Krav paa stor Opmærksomhed, paa en meget større end den, der — i alt Fald at dømme efter Erfaringerne fra mine Besøg — skjænkes det af Publikum, og der er vist

nepe nogen anden berlinsk Institution, der i det sidste Decennium har udviklet sig med saa stor Kraft. Altsaa kunde der vel være Grund til at give dette Museum en hædrende Omtale, og til snarere at fremdrage det end andre Forhold, der i en mindre Grad særtægne Berlin.

Det vil være forklarligt og tilgiveligt, naar Mænd, der staa en saa livfuld Institution nær, gjøre sig til Talsmænd for Anskuelse, der ville befindes at være altfor optimistiske. Dr. Julius Lessing — Direktøren, hvis jeg mindes ret, for det tyske Industrimuseum — udtaler sig saaledes med en overdreven national Selvfølelse om en tysk Renaissance i Nutidens Kunstindustri. I vide Kredse — siger Dr. L. — er den Følelse bleven levende, at den tyske Industri ved strengt Arbejde maa bøde paa Fortidens Forsømmelser: «det nationale Opsving i det politiske Liv har gjort os Følelsen af Afhængighed til Udlandet i alle kunstindustrielle Henseender dobbelt trykkende; stedse mere levende bliver Forlangendet ikke blot om smagfuldere, men ogsaa om ejendommeligt tyske Kunstformer!» Dr. L. er ganske vist ikke blind for Farerne ved en «falsk anbragt Patriotisme»; men han er dog selv temmeligt smittet heraf, og slutter sig til en vis Grad til det almindelige Forlangende om «en egen tysk Kunst-Stil, — et Forlangende, der paa sine Steder optræder med samme Heflighed som Forlangendet om tysk Enhed, tysk Musik, ren tysk Lovgivning og tysk Sprogenhed.» Hvorledes skal nu Maalet naas? Nogle have ment, at den ny tyske Stil kunde opfindes som noget fuldstændigt Nyt; Andre have trot at kunne hente den fix og færdig i Fortiden. Dr. L. viser det Fejlagtige i begge Opfattelser: paa den ene Side lader en Kunststil sig lige saa lidt udfinde som et Sprog; den udvikler sig gradvis, og det absolut Ny spiller overhovedet en aldeles forsvindende Rolle i Kunsten; — paa den anden Side er det lige saa umuligt uforandret at overføre en Tids og et Steds Kunstform til en anden Tid og et andet Sted. Man har anbefalet at gjenindføre den rene Gothik, fordi den betragtes som «national»; eller man har tilraadet at vende tilbage til de klassiske Former (Schinkel har i Berlin efterladt sig talrige Minder om sin Virken

for Hellenismen). Begge Dele ere umulige: Nutidens Fornødenheder, Anskuelser, Teknik og Materialier tillade ikke at gjenoptage Fortidens Former i uforandret Skikkelse. Hvis man fandt det heldigt at gjenindføre det kunstneriske Udtryk for en middelalderlig Aandsretning, kunde man vel under en modificeret Skikkelse gjenoptage Gothiken, da de klimatiske Forhold ikke modsatte sig den; men «Hellenismen med sine aabne Søjlehaller, med sine paa en sydlig klar Himmel beregnede vinduløse Rum, med sine efter Marmor afpassede Former, staar i en bestandig Strid med vort Klima og vore Materialier». Uforandret er det umuligt at gjenoptage hvilket som helst af Fortidens Former; thi «enhver Stil var i sin Tid kun derfor god og dygtig, fordi den havde sikker Rod i den paagjældende Tids Fornødenheder og Anskuelser», og at vi ikke kunne vende tilbage til Fortidens Anskuelser og Kulturstandpunkt, er selvfølgelig. At lempe Kunstformerne efter de forskjellige Tiders og Steders Behov er ikke at «fordærve» Stilen; — Nødvendigheden byder ligefrem at slaa Noget af paa Stilens «Renhed». Naar man nu i Tyskland raaber paa, at man i «den tyske Renaissance» har fundet «den Tryllestil, der skal gjøre Ende paa den nuværende Forvirring, og som er bestemt til at afgive den ny nationale Stil», saa opfordrer Dr. L. dog til nogen Forsigtighed lige overfor den Tillidsfuldhed, hvormed der tales om «at tilføre den hjemlige Kunst en bestemt Stil»; — netop den Omstændighed, at de fra Renaissancen overleverede Former behandles paa en temmelig egenmægtig Maade, og at der begaas, hvad Nogle maaske ville kalde «Stilfejl», vil være det Livselement, hvorpaa den ny tyske Renaissance skal støtte sig. Men omend L. advarer mod allfor stor Tryghed, saa tror dog ogsaa han, at Vejen, ad hvilken der skal bringes hele Tyskland en livskraftig national Stil, er funden i «Tilslutningen til Renaissancens bedste Former». Men det er ikke den italienske Renaissance, der skal tages til Udgangspunkt. «Hvad der gjør den saakaldte tyske Renaissance i Modsætning til den italienske særlig anbefalelsesværdig, er det samme Forhold, som vi iagttagte i Forskjellen mellem den italienske Renaissance og Antiken. Ligesom den italienske Renaissance vilde danne antike Former

og neppe bemærkede, at den i Overensstemmelse med sine Fornødenheder gradvis omformede dem, saaledes gik det ogsaa Tyskerne i det 16de Aarh., at de ved Efterligningen af de sydlandske Former indførte gradvise Ændringer, der ikke vare blot tilfældige, men stemmede med Landets Væsen og Livsfornødenheder. I Arkitekturen kunde man ikke bruge det italienske Palads's flade Tag; den høje spidse Gavl maatte bevares, og den medførte en gennemgribende Forandring i Bygningens Forhold; Vinduernes Stilling og Antal, Anlægget af Trapper, Benyttelsen af det indenlandske Træ og af Teglsten, i Stedet for det italienske Marmor, — alt maatte indvirke bestemmende. Da de klimatiske og mange af de øvrige Forhold omtrent ere de samme for Nutidens Tyskere som for Tyskerne i det 16de Aarh., er det aabenbart meget lærerigt at se, hvorledes de italienske Former dengang naivt omdannedes i Overensstemmelse med tyske Formaal.» Men selvfølgelig bør man under denne Tilslutning til den «tyske Renaissance» se at fjerne de Misforstaaelser, der tidligere opstod ved det mangelfulde Kjendskab til de italienske Forbilleder. «Og ingen Stil egner sig bedre end Renaissancen for videre Uddannelse og Omændring i den ene eller anden Retning, fremad og tilbage, til den ene Side og til den anden. Men kunne vi nu ogsaa være sikre paa, at den paa alle Steder begyndende Optagelse af de tyske Renaissanceformer virkelig er Udgangspunktet for Udviklingen af en national Stil? Dr. Lessing svarer, at hvis man i Tyskland ikke gjorde Andet end efterligne de gamle tyske Renaissancearbejder, saa vilde han ikke kunne besvare dette Spørgsmaal bekræftende; men netop den Omstændighed, at de tyske Kunsthaandværkere ikke slavisk efterligne den ældre tyske Renaissance, men tillade sig vilkaarlige Ændringer, uden dog at tabe Formens Totalkarakter af Sigte, giver ham Haab om Reformens Varighed.

Om Dr. L.'s Forhaabninger, som jeg her har gjengivet, ere grundede, det skal jeg hverken bekræfte eller benægte; men jeg bør tilføje, at den Ære, at have fremmet og klart forstaaet den Reform, han haaber paa, tilkjender han «en Anstalt, som Tyskland ikke kan være taknemlig nok, det af

Eitelberger, Falke og Bucher ledede østerrigske Museum or Kunst- og Industri». Det tyske Industrimuseum, der endnu er saa ungt og endnu ikke er naaet ind i Manddomsalderen, har selvfølgelig hidtil ikke paa nogen meget iøjnefaldende Maade kunnet støtte de her omtalte Reformbevægelser; men at det om ikke lang Tid vil gjøre det, at Berliner-Museet og den tyske Kunstindustri fremtidig ville træde i et nøjere Forhold til hinanden, derom tvivle neppe Mange af dem, der have iagttaget dets Udvikling.

Selv den ellers saa strenge, den kritiske Direktør for det berlinske Industri-Akademi, Prof. Reuleaux betvivler ikke, at Tyskerne ville gjenfinde og gjenudvikle Kunstindustrien, og fremhæver udtrykkeligt, at, takket være Kunstskolerne og Museerne, spores der i de sidste Aar en betydelig Fremgang i Tyskland, omend Filadelfia-Udstillingen har bevist, at der endnu er meget at indhente. At Tyskerne, som Nogle paastaa, overhovedet skulde mangle Smag, og at de gjøre bedre i helt at opgive den kunstindustrielle Produktion, da de dog ikke heri ville kunne konkurrere med andre Nationer, — det vil han slet ikke gaa ind paa. I Kunstindustrien «kommer et Folks Stræben efter ideale, højere Maal til Udtryk», og denne Stræben gaar det ikke an at frakjende Tyskerne. De have i tidligere Dage udrettet overordenligt meget for Kunstindustrien, og ligesom Englænderne efter Udstillingen i 1851 — hvor deres Præstationer paa Smagens Omraade vare yderst tarvelige — tog sig sammen og arbejdede sig op til et anset Standpunkt, saaledes ville ogsaa Tyskerne nu, ved Flid og Anstrængelser, kunne indhente det Forsømte. Det er ogsaa Reuleaux's Mening! Herom og om hans øvrige opmuntrende og rosende Udtalelser om den tyske Industri har man trot det formaalstjenligt at tie stille. Men hans nedsættende Domme ere blevne refererede med stor Samvittighedsfuldhed. Det er i alle Læseres Erindring, hvorledes Reuleaux i den berlinske «National-Zeitung» erklærede, at den tyske Industri paa Filadelfia-Udstillingen havde lidt et svært Nederlag; at dens Grundprincip var «billig og slet»; at Tyskerne i deres industrielle og bildende Kunster ikke kjende andre Motiver end tendentios-

patriotiske; at ogsaa Industrien synes at godtgjøre, at Chauvinisme og Byzantinisme blomstre i Tyskland; og at man paa Industriens Omraade kunde lære hos alle Nationer, — kun ikke hos Tyskerne. Disse Udfald ere, som sagt, blevne refererede med stor Omhu; de ere gaaede Verden rundt, og hvad Reuleaux kun havde tænkt sig skulde være en «Hausgespräch» om den tyske Industri, blev til en «Weltgespräch». Det kan gjerne være, at de ikke vare ganske ugrundede, om end noget forceerede; — men hvad betyder egentlig den slet skjulte eller slet ikke skjulte Glæde, hvormed bl. a. danske Blade have aftrykt dem? Man anser det formodenligt for «patriotisk» at fremdrage Alt, hvad der paa en eller anden Maade kan være Tyskerne ubehageligt. Men i alt Fald for Nationaløkonomer er det noget vanskeligt at se, hvad Glæde vi kunne have af, at Industrien er slet i det Naboland, der har størst Betydning for os.

At Reuleaux har hestet Ros i de mod Tyskland fjendtlige sindede Lande, vide vi. Men hvorledes er det gaaet ham i hans eget? Ogsaa dér have nogle sluttet sig til ham, dels fordi de vel i og for sig tiltræde hans Kritik, dels fordi de mene, at en alvorlig Kritik, selv om den er noget for streng, altid er gavnlig, og i ethvert Fald er at foretrække for for megen Ros. Flere have dog angrebet ham. En Del af Angrebene have været meget vel motiverede, og have været rettede mod aabenbare Fejl i hans «Breve fra Filadelfia». Af Fejl findes der her ikke saa faa; jeg behøver blot eksempelvis at henvise til hans nationaløkonomiske og handelspolitiske Doktriner. Andre Angreb synes derimod at være af et noget tvivlsomt Udspring. Man har paastaet, at han ved sine «Breve fra Filadelfia» har ført ét Bevis til for sin Uvederhæftighed. Det ene Angreb styrter ind paa ham efter det andet og søger at reducere ham til et Nul. Man paastaar, at hans sociale Stilling — Gehejmeraad, Professor, Direktør for det berlinske Industri-Akademi m. m. m. — og hans videnskabelige Betydning aldeles ikke passe sammen. Som Maskin-Theoretiker, men ogsaa kun som Maskin-Theoretiker, nyder han en stor Anseelse hos alle dem, der ikke forstaa sig paa Maskinvæsen.

Men Maskinkyndige erklære, at hans «Theoretische Kinematik» er en daarlig Bog. Forbitrelsen imod ham er stigende. Man har opdaget, at hans Navn er fransk; heri vil man nu finde Forklaringen af hans Kritik af den tyske Industri. Et enkelt Sted steg Forbitrelsen endog saa højt, at man mente at gjendrive hans Filadelfiabreve ved at opbrænde dem! At han troede at gavne sit Land ved at sige det, hvad han ansaa for Sandheden; at han mente, at hans strenge Kritik af den tyske Industri vilde virke fremmende paa denne, — har hans Modstandere intet Hensyn taget til. I Tyskland, ligesom i andre Lande, betragtes af Mange den Mand, der finder Fejl i sit eget Land og Dyder i et ikke-afholdt Land, som en daarlig Patriot. At anerkjende Fortjenester hos et Folk, som man ikke lever paa god Fod med, og at sige sit eget Folk Sandheden, er højst upatriotisk.

Sandsynligvis har Reuleaux været vel streng; men at den tyske Industri frembyder Stof til Kritik, derom er dog de Fleste enige. Man er enig om, at Industrien paa flere Punkter staar længere tilbage, end den burde: men man er ikke enig om, hvad der skal gøres for at raade Bod herpaa. Den Ene forlanger Beskyttelse, den Anden Frihandel; den Ene vil have Industrilove af en Art, den Anden af en anden Art; den Ene vil nøje sig med Gjennemførelsen af en enkelt Forholdsregel, den Anden forlanger et helt Komplex af reformatoriske Love. Det Parti, slet ikke at gjøre Noget, tæller ingen Tilhængere; thi ogsaa Manchestermændene ville jo gjøre Noget, omend dette Noget gaar i modsat Retning af Beskyttelsesmændenes Bestræbelser. I det sidste Par Aar er der navnlig én Ting, man har sværmet for: en Reform af Patentlovgivningen. Et stort Parti har ønsket en ny Patentlov og har troet, at en saadan vilde have vidunderlig heldbringende Virkninger. Ønsket er blevet opfyldt for faa Maaneder siden; Spørgsmaalet er nu, om de forventede Virkninger ville indfinde sig. Herom en anden Gang.
